



קונטרס

גם אני אודך

בענייני
ראש השנה

בני ברק
ערב ראש השנה תשס"ט

קונטרס

גם אני אודך

- ראש השנה -



הערות והארות, חידושים וביאורים
בענייני ראש השנה



בעזרת החונן לאדם דעת

גמליאל הכהן רבינוביץ

בן אאמו"ר הגה"ח רבי אלחנן י.ד. שליט"א



בני ברק

ערב ראש השנה תשס"ט

©

כל הזכויות שמורות

**הערות והארות
יתקבלו בשמחה רבה**

להשיג אצל המחבר
גמליאל הכהן רבינוביץ
אבן שפרוט 3
בני ברק
טל. 03/6161536

תוכן העניינים

נושא

עמוד

בטעם שאין אומרים הלל בראש השנה.....	ה
אמירת הלל בחנוכה ובר"ח.....	ז
מסופק אם אמר המלך הקדוש בליל ר"ה.....	כג
אמירת "לשנה טובה תכתב" ביום השני.....	כד
האם אמירת ה"יהי רצון" בעת אכילת התפוח הוי הפסק.....	כה
"שירבו זכויותינו כרימון".....	מ
טעמים שלא לאכול אגוזים בראש השנה.....	מז
הביאו לו שופר אחר, אחרי הברכה.....	מט
בענין שינוי קול השופר.....	נג
בראש השנה נפקדו שרה רחל וחנה.....	נו

סימן א

בטעם שאין אומרים הלל בראש השנה

בשו"ע או"ח (סימן תקפ"א סעיף ד') כתב: "מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה". ע"כ. ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ה) כתב, וז"ל: "להראות שאנו בטוחין בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטנו" עכ"ל.

ומאידך כתב בשו"ע שם (סימן תקפ"ד סעיף א'): "אין אומרים הלל בראש השנה" ע"כ. וכתב במשנה ברורה שם (ס"ק א'): "לפי שספרי החיים והמתים פתוחים ואיך יאמר שירה, ואע"ג שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, מ"מ צ"ל ירא וחרד מאימת הדין, וע"י כך נזכר לזכות" עכ"ל.

ומה שכתב המשנה ברורה "ואע"ג שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין", כוונתו להקשות דהרי אנו מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה להראות שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, וכנ"ל, וא"כ נאמר גם הלל? ועל זה מתרץ המ"ב ש"מ"מ צ"ל ירא וחרד מאימת הדין וע"י כך נזכר לזכות", וכוונתו דצריך גם להראות מצד אחד שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, ומצד שני צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ולכן אין אומרים הלל.

אולם קשה לי דאולי נעשה להיפך, שנאמר הלל, ולאידך לא נסתפר ונכבס בערב ר"ה, וצ"ב.

והגאון האדיר מרן רבינו חיים קנייבסקי שליט"א כתב לי לתרץ, וז"ל: "הלל אין לומר אלא כשכבר קרה הנס", עכ"ל, ואתי שפיר.

והנה בעיקר הקושיא מדוע אין אומרים הלל בראש השנה, והרי אנו בטוחים שנצא זכאים, שהרי לכן מסתפרין וכו', מצאתי שכבר הקשו כן האחרונים, ולפי תירוצם יתורץ גם קושייתנו, למה לא נעשה להיפך, שנאמר הלל ולא נסתפר וכו'.

(א) **הלבוש** (או"ח סימן תקפ"א סעיף ד') תירץ, ששאני הלל שהוא בשעת הדין ממש, שהרי בג' שעות הראשונות עיקר הדין, לכן אין אומרים הלל, אבל בערב ראש השנה, וכן בראש השנה אחר שיוצאין מבית הכנסת אנו בטוחים שיוציאנו זכאי, ע"כ.

(ב) **כפרישה** (או"ח סימן תקפ"ד סעיף א') תירץ שלגבי הלל דהוי שירה לא ניחא ליה להקב"ה לשמוע שירה, כיון שיש רשעים שנכתבים למיתה לא ניחא ליה לשמוע שירה, כמאמר הגמרא (סנהדרין דף ל"ט ע"ב): "מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני", משא"כ לגבי שאר דברים. ע"כ.

ובשני תירוצים הללו יתורץ גם קושייתנו הנ"ל, ודו"ק היטב והבן.

סימן ב

אמירת הלל בחנוכה ובר"ח

בקובץ "הבאר" גליון כ"ד, אדר תשס"ד, (עמוד ק"י), העיר הרה"ג רבי ישראל רייזמן שליט"א, וז"ל, לר' יוסי דאדם נידון בכל יום (ר"ה ט"ז), א"כ איך אומרים הלל בחנוכה ובר"ח, הא אמרינן (שם ל"ב): דאין אומרינן הלל בראש השנה משום שאפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, וישראל אומרים שירה, א"כ לעולם לר"י לא נימא הלל, לא ביו"ט ולא בחנוכה ולא בר"ח, שוב הראני ח"א שבטורי אבן העיר זאת, (וכן קשה לרבי נתן דאדם נידון בכל שעה). עכ"ל.

א) הנה בטורי אבן על מס' ר"ה (דף ט"ז ע"א בר"ה ר' יוסי) תירץ דהא דאדם נידון בכל יום היינו האדם עצמו, אבל שאר צרכיו אינו נידון אלא בראש השנה לבד, ולכך ראש השנה יותר חמיר מכל שאר ימות השנה. עיי"ש.

אולם במעדני אשר, (גליון מ"ד - עמוד א'), לידידי הגאון המופלא מו"ה רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א, העיר על תירוץ זה, וז"ל שם, וצ"ע כיון דעצם האדם לחיים נידון בכל יום א"כ איך אמרינן הלל, עכ"ל. ומצוה ליישב.

והגאון רבי ישראל יעקב לנדאו כתב לי לתרץ זאת, וז"ל: "י"ל דהכוונה "בעצמו" היינו מאורעות הגוף שלימותו ובריאותו או להיפך חולי ויסורין, ו"צרכיו" היינו דברים שמחוץ לגוף כגון פרנסה ומה שכלול בזה. והיא הנותנת דכיון דפרנסה בר"ה דוקא, שוב חיים ומות גם בר"ה, ע"פ הגמ' בתענית (דף ח' ע"ב) בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא, אמרי היכי נעביד, ניבעי רחמי אתרתי, לא אפשר, אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול, אמר להו רבי שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב, ע"כ. וכיון דכבר נידון בר"ה פרנסתו למשך השנה ודאי גם חיינו נקבע לשנה ולא משתנה כל יומא וזה ברור. ונראה דזה כוונתם בברכות (ח.) איכא סביי בבל למען ירכו ימיכם על האדמה. וטעמא משום דכבר הובטחה באר"י להיותה ארץ זבת חלב ודבש. עיין אלשיך פ' ואתחנן (דברים ו, ג). עכ"ל.

ב) ובערוך לנר כאן ראיתי שהביא לקושיא זו מהטורי אבן, ותירץ וז"ל, ולענ"ד לא קשה מידי דגם ר' יוסי ורבי נתן מודים דדין הרבים של כל העולם ובפרט של ישראל הוא בר"ה כדכתיב משפט לאלקי יעקב, רק מה דתנן במתניתין כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, דהיינו דין היחיד, על זה פליגי וס"ל דיחיד נידון בכל יום, ולכן אמרין דמתניתין דלא כוותייהו, והרי גם הר"ן חילק בין רבים ליחידים לענין דין דתבואה ופירות, דלרבים הוא לכל דין בזמנו, וליחיד גוזרין חלקו בהדברים

האלה בר"ה, וכן נימא לר' יוסי ולרבי נתן רק איפכא דלדידהו
חיי כלל בני אדם נידון בר"ה, ולכן אין אומרים הלל בו, אבל
לכל יחיד ויחיד נקבע דינו בכל יום. עכ"ל.

וכן תירץ באליה רבה סימן תקפ"ד. עיין שם.

ג) ובפמ"ג (או"ח סימן תקפ"ד, באשל אברהם ס"ק א') תירץ שאדם נידון
בכל יום רק כשיש מקטרג ותובע, משא"כ בר"ה בית דין קבוע
לדון כל העולם. ע"כ.

ד) ובהגהות חכמת שלמה (להגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל), על שו"ע
או"ח (סימן תקפ"ד סעיף א') תירץ וז"ל, דאדם נידון בכל יום היינו
ברוב הימים אבל בימים הקדושים כגון שבת ויו"ט ודאי אינו
נידון דלית בהו דין, ומה דאמרינן בכל יום לאו דוקא דרובא
ככולו. עכ"ל. ועע"ש, ואתי שפיר.

וידידי הג"ר שמעון אריאל הכהן שוורץ שליט"א (מח"ס
"ביאורי אש" על התורה), כתב לי להעיר על דברי החכמת
שלמה הללו, וז"ל, מאי דאמרינן אדם נידון בכל יום פשוט הוא
שכל יום ויום האדם נידון ואפי' בשבת ויו"ט וכדאמר ר' יוסי
אדם נידון בכל יום, ומאי דקשיא ליה להחכמת שלמה דבשבת
וי"ט לית בהו דין, על דברי הקב"ה אין להרהר ושאני הקב"ה
שמותר לו לדון אף בשבת ויו"ט ומי יבוא להרהר אחר מלך
מלכי המלכים הקב"ה. וכ"כ הדעת זקנים מבעלי התוס' בפ'
בשלח וז"ל, נכחו תחנו על הים, תימה להר"ר יהודה היאך אמר

גם אני אודך – ראש השנה

י

לו שיחנו על הים לפני בעל צפון, והא אמרי' (סנהדרין דף ס"ג ע"ב) אסור לאדם לומר לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלונית וצ"ע. ולי נראה דדוקא לאדם אסור, אבל להקב"ה לא, שהרי מצינו שהקב"ה יושב ודן את כל העולם אפילו בשבת, ואפילו בראש השנה ויום הכפורים אע"פ שלישראל אסור עכ"ל [אמר המחבר: וידידי הג"ר מאיר אינגבר שליט"א, הביא לי עוד ראייה נפלאה שלר' יוסי אדם נידון בכל יום ואפילו בשבת, מהתוספות בשבת דף י"ב ע"ב (ד"ה ר"י אומר) ע"ש והבין]. וע"ש עוד בדבריו. וכ"כ בהדיא הר"ר חיים פלטיאל בפירושו עה"ת בפ' בשלח שם ע"ש, והר"ר חיים פלטיאל תלמיד חבר של מהר"ם מרוטנבורג ז"ל. הרי קמן מבואר מדעת הראשונים שתפסו בדעת ר' יוסי שאדם נידון בכל יום כפשוטו, ואפי' בשבתות וימים טובים אע"פ שלאדם אסור, ועל דברי הקב"ה אין להרהר. ומה שרצה החכמת שלמה להביא ראייה לדבריו ממ"ש הט"ז דמצינו הרבה פעמים רובו ככולו, ראיתי להרב חיד"א ז"ל שהק' על ראיית הט"ז והאריך בזה מאד, ואיני רוצה להאריך במה שהאריכו הקודמים לי. עכ"ל. ומצוה ליישב דברי החכמת שלמה זצ"ל.

(ה) בספר פותח שער, להג"ר נתן זאב גרוסמן שליט"א, על מס' ר"ה (טז). תירץ וז"ל:

"ואולי י"ל שמה שאמרו שאין לומר הלל בר"ה משום שהוא יום דין, אין הכוונה שביום דין אסור לומר הלל, אלא שבכל

גם אני אודך – ראש השנה יא

המועדות יש המחייב דהיו"ט שלהם, שביו"ט תיקנו לאמירת הלל, אמנם ביו"ט דר"ה, שכל מהות היו"ט שבו הוא יום הדין, א"כ יו"ט כזה שכל מהותו יו"ט דיום הדין אינו מחייב הלל, משא"כ לר' יוסי שאדם נדון בכל יום, דהרי יש לומר הלל בכל הימים טובים שיש להם המחייב מצד עצמם דהיו"ט שלהם מחייב לומר הלל, אבל הסיבה דספרי חיים וספרי מתים וכו' אינה מונעת לקיים מצות היום לומר הלל. ורק בר"ה דהוא יום דין, לא נתקן בו הלל". עכ"ל.

וכעין זה כתב לי יד"נ הגאון רבי חזקיה דחבש שליט"א (מח"ס "שתילי זיתים" עם פירוש באר מרים ג"ח) וז"ל:

"אפשר דכוונת הגמרא לומר, אם רוצים לומר הלל בר"ה, כי הוא יו"ט, כשאר ימים טובים, זה אינו כי ספרי חיים ומתים פתוחים לפניו, א"כ כל עיצומו של יום מקבל ראייה שונה, זה יו"ט שמהותו יום דין. משא"כ בשאר ימים טובים, גם אם נניח שכן דנים בשבת וימים טובים, אבל אין הדין חלק מעיצומו של יום, ולכן שייך לומר הלל על עיצומו של יום, דהוי יו"ט, וביותר דעל זה יש ושמחת בחגך, שמהות היום היא שמחה, וכן בר"ח עיצומו של יום נשאר ר"ח, וגם אמרינן ליה בדילוג, וכן הוא בחנוכה. גם אפשר להוסיף שבחנוכה זה הלל של הודאה, קבעו שמונת ימים אלו בהלל ובהודאה, וכעין זה בשביעי של פסח שישראל אמרו שירת הים מדין הודאה וזה שייך גם כש"מעשי

טובעים בים", אבל המלאכים שבקשו לומר שירה זה אינו, כי "מעשי טובעים בים ואתם אומרים שירה", ודוק שבגמרא (ר"ה ל, ב) כתוב שאפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה". עכ"ל.

(ו) והגאון רבי ישראל שוורץ שליט"א (מח"ס "מועדי ישראל" וש"א"ס) תירץ לי ע"פ מש"כ במג"א (סימן תקצ"א ס"ק ט):

"דמה שהקב"ה דן בכל השנה היינו רק פקידה ובחינה בעלמא, ולכן מותר להתפלל בג' שעות ראשונות ורק בר"ה אמרינן דלא ליצלי ע"ש. וברש"י ע"ז דף ד' ע"ב (בד"ה בתלת שעי קמייתא) בשעת חרון ע"ש. ולפי"ז י"ל דרק בר"ה שהוא שעת חרון אף ועומק הדין אין אומרים הלל, משא"כ בשאר השנה דהוא רק פקידה ובחינה בעלמא". עכ"ד.

(ז) והגאון רבי ישראל יעקב לנדאו שליט"א כתב לי וז"ל:

"באמת דקושיא זו תקשה גם כרבנן עפי"ד היע"ד (ח"ב דרוש י"ד) דפירש דברי ר"ח (שם) כמאן מצלינן האידנא "אקצירי ומריעי" כר"י, ולכאורה מהו לשון האידנא, וכתב דלרבנן בזמן ביהמ"ק היו סנהדרין ולשכת הגזית וכשיש דין למטה אין דין למעלה (תנחומא משפטים) משא"כ האידנא גם לרבנן נידונין בכל יום עכ"ד. (ואף דאכתי בזמנינו שליחותיהו קא עבדינן, יש לומר דזה רק בדברים השכיחים ובאיכא פסידא כבחור"מ סי' א', עוי"ל כיון דלא בקאינן בדינא דילמא אין דין למטה. ועל צד הספק מתפללים על קצירי ומריעי). ולפ"ז האידנא תקשה

גם לרבנן האיך אומרין הלל, וי"ל דבשבת ויו"ט כיון דמה דאין דנין היא משום שבות לכך אין דנין למעלה, [פרט לר"ה דהוא יומא דדינא], ושוב יכולים לומר הלל.

מיהו אכתי תקשי מר"ח וחנוכה. וי"ל דבר"ח כיון דאין גומרין הלל אין קפידא כ"כ, ובחנוכה י"ל דאף דספרי חיים ומתים פתוחים מ"מ כיון דהם ימי חסד כמוש"כ בקדושת לוי (קדושה חמישית) באריכות סימן לדבר נר חנוכה בימין וימין היינו חסד, א"כ רב חסד מטה כלפי חסד, משא"כ ר"ה הם ימי דין. עכ"ל.

ח) ובקובץ "הבאר", גליון כ"ו, אדר תשס"ה, (עמוד נ"ז), תירץ הג"ר אברהם חיים הרש שליט"א, את דברי רבי יוסי שאמר שאדם נידון בכל יום, שאין הכוונה לפסק הדין כמו בראש השנה, אלא שאדם נידון בכל יום לגבי מעשיו האם היה זה רשות או מצוה או עבירה ח"ו, וע"י שבוחנים מעשיו ונפסק מה הם מעשיו, רושמים זאת בספרי זכיות או להיפך ח"ו, ואח"כ בראש השנה איכא פסק דין אם יקבל עונש או לא, ולכן לא אומרים הלל, ומשא"כ בכל יום יש רק דין לבחון מעשיו מה הם וכנ"ל, ותו לא, [ואין דין לקבל עונש או לא], ואתי שפיר והבן.

ט) ויד"נ הג"ר רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א כתב לי לתרץ, וז"ל:

"מצאתי מציאה נפלאה בדברות קודשו של הגאון בעל היערות דבש בדרוש י"ד, לז' אב, ואביא כאן לשונו: ואמרו חז"ל (סוטה

מ"ח ע"א) "משפסקו סנהדרין בטל השיר", והיינו כי אמרו בגמ' בר"ה (ט"ז ע"א) "אדם נידון בר"ה, ור' יוסי אמר אדם נידון בכל יום, ואמר רב חסדא (שם איתא אמר רב יוסף) כמאן מצלינן האידנא אקצירי ומריעי, כמאן כרבי יוסי". ויש להבין מה קא משמע לן, פשיטא, וגם מה ביקש במילת "האידנא", הוי ליה למימר סתם "כמאן מצלינן", וגם היא גופיה קשיא, כיון דהלכה כרבנן דרביס נינהו, איך מצלינן כר' יוסי.

אבל באמת הוא הכריע, בזמן בית, שהיו יושבין סנהדרין בלשכת הגזית ובכל פלך ופלך כסאות למשפט, לא היה אדם נידון בכל יום, כי כל זמן שיש דין למטה אין דין למעלה (תנחומא משפטים סימן ה') דכתיב "אלקים נצב בעדת א-ל", היינו שעומד ואינו עושה דין, כשיש עדת א-ל לשפוט למטה, אבל בעוונות הרבים כשפסקו סנהדרין לשפוט למטה, אזי יש דין למעלה, ואדם נידון בכל יום, ולכן שלמה המלך כמשמעות ירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ג) מלך לא דן ולא דנין אותו דבר תורה, שנאמר "מלפניך משפטי יצא", נאמר עליו "לעשות משפט עבדו ומשפט עמו דבר יום ביומו". ומשפט עמו, היינו מה שתלוי במשפט המלך, כי משפט המלך הוא כפי הנהגתו לעמו, ומשפט המלך הוא משפט העם, וכמו שכתבו כל המפרשים, משפט עמו הנאמר פה הוא משפט התלוי במלך, וא"כ אתי שפיר כמאן מצלינן האידנא דייקא, דבזמן בית שהיו סנהדרין, הלכה כרבנן, ואם כן אין אדם נידון בכל יום, אבל האידנא מתפללים כר' יוסי,

דהאידנא דבטלי בעוונות הרבים סנהדרין, אדם נידון בכל יום, והלכה כר' יוסי, ולכן מתפללין האידנא, ודו"ק.

והנה אמרו (ר"ה ל"ב ע"ב) מפני מה אין ישראל אומרים שירה בר"ה וכו' ספרי חיים וספרי מתים מונחים וכו', הרי בעת הדין אין לשורר, כי איך ישוררו, וספרים ופנקסים פתוחים לעיין בדינו, איך ישיר, וגילו ברעדה כתיב, ולכך אמרו משפסקו סנהדרין ואדם נידון בכל יום, פסק שיר, כי ערבה שמחה, עכל"ק.

ולפי דברות קודשו של היערות דבש יוצא דבר פלא, שאין אנו יכולים לומר הלל בימינו, מכיון שאדם נידון בכל יום והלכה כר' יוסי, וא"כ יש בו חומרא טפי מאם בית המקדש היה קיים שהיתה הלכה כרבנן, וחזינן דהפך שאומרים הלל בחנוכה יו"ט ר"ח, וא"כ צ"ע לפי דברות קודשו על מה סמכו לומר הלל בימינו.

ואני לכשעצמי הייתי אומר לתרץ קושיא זו עפ"י הגמ' (ר"ה טז ע"א) שכתבה "א"ר יוסף כמאן מצלינן האידנא אקצירי ומריעי, כמאן כר' יוסי". ופרש"י (ד"ה כר' יוסי) וז"ל: "דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה, דאי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בר"ה, הרי כבר נקנסה עליו", עכ"ל.

ולפי דברי רש"י אפשר לומר שמה שאדם נידון בכל יום היא הנותנת שיאמר הלל, דהרי אם דנים אותו בכל יום יוכל להתפלל

שידונו אותו לזכות ולא למיתה, אבל אליבא דרבנן שכבר נידון בר"ה, אין יכול לשנות את מה שנקנס עליו בר"ה מיתה ח"ו, ולכן דווקא במקום שיוכל לבטל הגזירה על ידי תפילתו יאמר הלל להודות על טובו וחסדו.

כנלענ"ד לומר בדבריו של היערות דבש שהלל ודאי יאמר, אבל שירה ודאי שלא הותר לו לומר. עכ"ל.

(י) **ולענ"ד** נראה לתרץ בס"ד דהנה בגמרא ראש השנה (ט"ז). איתא, ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים, רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו וכו', אלא א"ר חסדא טעמיה דר' יוסי מהכא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. ע"כ. וכתב שם במהרש"א בח"א, וז"ל, מהכא לעשות משפט וגו', קצת קשה דהא בברייתא לא מייתי ליה מהאי קרא אלא מקרא דותפקדנו לבקרים, ואינו נראה שמחקו מהברייתא, ונראה לפרש דודאי הא דנידון בכל יום סמך ר' יוסי עצמו אההוא קרא דלעשות משפט וגו' דבר יום ביומו, אלא דמייתי האי קרא לומר לך באיזה זמן בכל יום נידון, ומייתי ליה מהאי קרא ותפקדנו לבקרים דהיינו בבוקר של כל יום וכו'. עכ"ל.

ומבואר מדבריו דגם במסקנא נשאר פסוק זה ותפקדנו לבקרים.

והנה איתא בירושלמי ר"ה (פ"א ה"ג) דר' יוסה אמר יחיד נידון בכל שעה מה טעמא ותפקדנו לבקרים, לרגעים תבחננו, ותפקדנו לבקרים זו פרנסתו, לרגעים תבחננו זו אכילתו, ע"כ.

ומעתה י"ל שאדם נידון בכל יום או כל שעה היינו על פרנסה ואכילה, וכנ"ל.

ומשא"כ על החיים נידון רק בר"ה, ולכן דוקא בר"ה שספרי חיים וספרי מתים פתוחין אין אומרין הלל, ואתי שפיר.

אולם העיר לי אחי הרה"ג רבי אליעזר שליט"א, שלפי הגמרא בבלי אי אפשר לתרץ כן דהרי איתא בגמרא ר"ה כאן (ט"ז). כמאן מצלינן האידנא אקצירי ואמריעי כמאן כר' יוסי,

ופרש"י (בד"ה כר' יוסי) דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה, דאי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בר"ה הרי כבר נקנסה עליו. עכ"ל.

ומבואר מדבריו דלר' יוסי נידון אדם בכל יום גם על מיתה, והדרה קושיא לדוכתיה. עכ"ד.

אך יש לציין שלפי האיבעית אימא שם שאזיל כרבנן וכדר' יצחק שאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין ע"ש, אתי כן שפיר התירוץ הנ"ל ע"פ הירושלמי, גם לפי הבבלי, וק"ל.

גם אני אודך – ראש השנה

יא) עוד נראה לתרץ בס"ד אף אם נאמר שלר' יוסי אדם נידון בכל יום גם על החיים, מ"מ לא פתוחים הספרי חיים וספרי מתים, אלא רק דנים אותו בכל יום, ולכן לא חששו לומר הלל בר"ח וכו'.

ויעויין עוד במאירי שכתב וז"ל, אעפ"י שאמרו שבראש השנה בני אדם נדונים ומושגחים כפי מעשיהם, לעולם יהיו עיניו של אדם נשואות בתשובה בכל יום, הרי אמרו אדם נידון בכל יום, "והכל אמת למבינים". עכ"ל.

ואולי כוונתו כנ"ל שהספרי חיים וספרי מתים פתוחים רק בר"ה, אולם מ"מ נידון בכל יום. ודו"ק.

יב) ואולי אפשר עוד לתרץ דדוקא בראש השנה "מלך יושב על כסא דין" וספרי חיים וכו', ולכן אין אומרים הלל, ומשא"כ בכל יום אף שדנים את האדם, אין המלך יושב על כסא דין. ודו"ק.

יג) עוד נראה לתרץ בס"ד ע"פ מה שכתב בבן יהודע (להבן איש חי זצ"ל), על מס' ראש השנה (שם), וז"ל דודאי ר' יוסי מודה שהאדם נידון בר"ה עם כל העולם על כל המעשים שעשה בכל השנה וע"פ מעשיו נגזר עליו על כל השנה הבאה מתחילתה ועד סופה, הן לטוב הן להיפך, אך ס"ל דאדם דוקא נידון לבדו בכל יום על מה שנגזר עליו בר"ה בשביל אותו היום שאם נגזר עליו טובה והוא עשה מעשים רעים שאינו ראוי לאותה טובה תשתנה אותה הפסקה של הטובה שפסקו לו בראש השנה בעבור אותו

היום, וכן להיפך אם נגזר עליו רע בר"ה באותו היום והוא עשה מעשים טובים בו ביום נדחה ממנו גזירת הרע ותשתנה, ועל דרך זה נידון האדם בכל יום ויום, דהיינו על פיסקה שפסקו לו בר"ה על כל יום ויום של השנה כולה הן לטוב הן להיפך, אך על גוף המעשים שיעשה בכל יום ויום הן לטוב הן להיפך נידון הוא בר"ה הבאה אחר אותה השנה עכ"ל.

וע"ע בשפת אמת כאן שכתב וז"ל, ר' יוסי אומר אדם נידון בכל יום, לכאורה לפ"ז אין שום תוספת דין בר"ה משאר ימות השנה, וזה תימה הוא לומר דר' יוסי ס"ל כן ופליג אכו"ע דבכל מקום איתא דר"ה הוא יום הדין, ונראה דמודה ר"י דבר"ה נידון על כל השנה, אלא דס"ל דנידון ג"כ בפרט בכל יום בפ"ע. עכ"ל.

ומעתה אתי שפיר דדוקא בראש השנה שזה זמן דין על כל השנה לא אומרים הלל, ומשא"כ בכל יום שזה זמן דין רק על אותו יום אם יהיה לו טובה או להיפך ח"ו, בזה לא שייך לומר שלא יאמרו הלל, כיון דאין זה דין גדול על כל השנה. וק"ל.

יד) עוד נלענ"ד לתרץ בס"ד ע"פ מה שכתב הרה"ק משומרי אמונים זצוק"ל, בספרו שלחן הטהור, מאמר עצות האכילה (פרק י', דף קע"ד ע"ב), וז"ל, ומובא בירושלמי מס' ר"ה (פ"א ה"ג) וז"ל, ותפקדנו לבקרים (איוב ד', י"ח) זו פרנסתו, לרגעים תבחננו זו אכילתו, ומובא במדרש פנחס שיש לאדם למעט באכילתו, כי כל זמן משך אכילתו דנין את האדם למעלה, עכלה"ק.

ולפי דבריו הקדושים י"ל שלכן בכל יום אף שיש דין אפשר לומר הלל בר"ח וכו', כיון ששעת הדין הוא רק בשעת אכילה, (וכמו שמשמע לעיל ודו"ק היטב), ואז אינו אומר באמת הלל, רק אוכל, ומשא"כ בראש השנה לא מצאנו שהזמן דין הוא דוקא בשעת האכילה, אלא זמן הדין הוא גם בשעת התפילה [יעויין בגמרא ע"ז דף ד' ע"ב, לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש שתא ביחיד דילמא כיון דמפקיד דינא וכו', ודו"ק] ולכן אין אומרים הלל בתפילה והבן.

טו) מצאתי בעז"ה בספה"ק קדושת לוי (בדרושים לראש השנה), שכתב וז"ל, ענין הפלוגתא ח"א אדם נידון בכל יום, וח"א אדם נידון בר"ה, ובאמת אלו ואלו דברי אלקים חיים כי לפי מה שכתבנו לעיל בר"ה הוא יום פתיחת האוצרות שהשפע בא לעולם רק שבר"ה השפע עדיין הוא בבחינות קול, ובכל השנה הוא נעתק מבחינת קול לדיבור, ומשום הכי גם בכל יום נידון על השפע, וזהו כוונת מאן דאמר אדם נידון בכל יום, ומאן דאמר אדם נידון בר"ה שאז הוא פתיחת האוצרות שהשפע בא לעולם. עכ"ל"ק. [ועע"ש שהאריך לבאר זאת, וע"ע בספה"ק "שלחן הטהור", להגה"ק משומרי אמונים זצוק"ל, מאמר אמונה ופרנסה, ענף י', מה שהאריך עוד לבאר בדברי הקדושת לוי הנ"ל, עיין שם].

עכ"פ לפי דבריו הקדושים י"ל שדוקא בר"ה שספרי חיים פתוחים וכו', ר"ל שנפתח אז האוצרות מהשפע, אין אומרים

הלל, ומשא"כ בכל יום שרק צריך לעבור מבחינת קול לדיבור, אפשר כן לומר הלל, ודו"ק היטב, ואתי שפיר.

טז) עוד נלענ"ד לתרץ בס"ד ע"פ מה שמובא בספר "כל סיפורי בעש"ט" (ח"ב עמודים צג-צד), בזה הלשון:

חייקל נושא המים עבר יום אחד ליד ביתו של הבעש"ט כשהוא נושא שני דליים מלאים על גביו. שאלו הבעש"ט: "מה שלומך ר' חייקל?" השיב ר' חייקל: "אחטא בשפתי, אך אין לי נחת, ר' ישראל, כוחי פוחת והולך ואחינו בני ישראל בונים בתים על הגבעות ועד לראש ההר יגיעו, קשה לי להטות שכם, ואף הפרנסה לקויה רחמנא-ליצלן".

למחרת שוב ראה הבעש"ט את ר' חייקל נושא שני הדליים ליד ביתו, שאלו: "מה שלומך, ר' חייקל?" השיב ר' חייקל, כשפניו שוחקות: "ברוך השם, טוב לי ר' ישראל. גדול כוח ההרגל. לשעבר בצעירותי היו שני הדליים רובצים על גבי כמשא כבד, אך בני-אדם כל זמן שמזקינים הם מתרגלים לכל. בעזרת-השם ובכוח ההרגל שוב איני חש בכובד המשא, ושני הדליים כשתי צפרים הם על גבי".

כיון ששמע הבעש"ט כך, אמר לתלמידיו: "צאו וראו! אותו חייקל, ואותו צמד הדליים, ואותם הבתים הגבוהים של אחינו בני ישראל, ואף-על-פי-כן אינו דומה בפי חייקל יום זה לחבירו, יום אחד הוא שרוי בצער וקובל רעה על רוע מזלו, ולמחרתו

הוא מהלל ומשבח למי שאמר והיה העולם, על שנתן לו כוח לשמש את הבריות ולהכניס דליי מים לבתיהם.

הוא שאמרו חכמינו ז"ל: "אדם נידון בראש-השנה ואדם נידון בכל יום. כיון שמזונותיו של אדם קצובים לו מראש-השנה זה, ועד ראש-השנה הבא, נצטווה חייקל להיות נושא מים בכל ימות השנה. אולם בכל יום ויום נידון חייקל מחדש אם לעסוק באומנותו מתוך שמחה ואהבה, או חס ושלום בעצבות ובמרירות הנפש." ע"כ.

ולפ"ז מובן מאוד שדוקא בר"ה אין אומרים הלל, כיון שאז עיקר פסק הדין על האדם מה יהיה לו במשך השנה, אבל בשאר ימות השנה אומרים הלל, דלא דנים אותו במשך השנה, אלא האיך יקבל עליו את הפסק דין שגזרו עליו בראש השנה, והבן.

* * *

ולסיום אציין קושיא דומה שהקשה יד"נ הג"ר ישראל יצחק הייבלום שליט"א בגליון משנת ישראל (על ראש השנה תשס"ח, עמוד ג) שלדעת ר' יוסי שאדם נידון בכל יום, א"כ שיאסר לישון כל השנה, וכמו בראש השנה שאין לישון דמאן דדמיך בריש שתא וכו', ותירץ שרק בתחילת השנה שמתחילים לדון אותו איכא זלזול טפי אם ישן, ע"ש. ונראה שבתירוץ הרבים הנ"ל בס"ד יתורץ גם קושיא זו, והבן.

סימן ג

מסופק אם אמר המלך הקדוש בליל ר"ה

בשער הציון (סימן תקפ"ב ס"ק ד') כתב וז"ל: "והנה בחיי אדם הביא בשם הגאון מהר"ר אבלי פאסוועלער שאם טעה בליל ראש השנה ולא אמר 'המלך הקדוש' שאין צריך לחזור, כדין טעה ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' בליל ראש חודש שאין צריך לחזור מחמת שאין מקדשין החודש בלילה, ולענ"ד לא נהירא וכו'", עכ"ל, ע"ש.

ונסתפקתי, אם הוא רק מסופק אם אמר בליל ראש השנה 'המלך הקדוש' האם במקרה זה אפשר כן לסמוך על הגאון רבי אבלי שאין צריך לחזור, וצ"ע.

סימן ד

אמירת "לשנה טובה תכתב" ביום השני

בשו"ע או"ח (סימן תקפ"ב סעיף ט') כתב הרמ"א: "ונוהגין שכל אחד אומר לחבירו לשנה טובה תכתב", ע"כ.

ובמשנה ברורה שם (ס"ק כ"ה) הביא מא"ר שאין לומר בליל ב' לשנה טובה תכתב, ע"ש.

וקשה לי, דהנה ידוע מה שמבואר בזוהר (פרשת פנחס דף רל"א ע"ב) דביום א' יש דינא קשיא, וביום ב' יש דינא רפיא, וא"כ מדוע לא יאמר בליל ב' לשנה טובה תכתב, וצ"ב.

והגאון האדיר מרן רבינו חיים קנייבסקי שליט"א, כתב לי לתרץ, וז"ל: "ביום ב' נידונים הגויים", עכ"ל. ואתי שפיר.

סימן ה

האם אמירת ה"יהי רצון" בעת אכילת התפוח הוי הפסק

במטה אפרים (סימן תקפ"ג סעיף א') כתב: "וכן נוהגין לאכול בסעודה זו תפוח מתוק בדבש ואומרים יהי רצון זה, וצריך לברך על התפוח בורא פרי העץ אף שאוכל אותו בתוך הסעודה, והיה רצון אומר אחר האכילה, ובדיעבד אם אומרו קודם האכילה אינו הפסק", עכ"ל.

ודבריו צריכים ביאור, מדוע לא יהיה הפסק, והרי הפסיק ב"יהי רצון" אחרי הברכה, קודם התחלת האכילה?

(א) והגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי שליט"א, כתב לי לתרץ, וז"ל: "היא מענינא", עכ"ל.

(ב) והגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א (בעל "משנת יוסף") כתב לי באורך כדרכו הנפלאה, וז"ל:

"הגיעני יקרת מכתבו בנוגע לאכילת ה"מינים" בליל ר"ה. – ענין זה נזכר בגמ' (הוריות יב.) יהא רגיל אינש "למחזי" ריש שתא קרא רוביא וכו', ויש שינוי בלשון הגמ' (כריתות ו.) יהא רגיל "למיכל" וכו', והטור (תקפג) והפוסקים הביאו לשון "למיכל". –

ואולי יש נפק"מ גם בלשון "למיחזי", למי שאין לו האפשרות לאכול המינים, כגון הנמצא בבית החולים ל"ע, או אפילו בביתו אבל אינו רשאי מפני הבריאות לאכלם, או שאר סיבות. – דלפי לשון "למיחזי" יש ענין שעכ"פ יסתכל על המינים בליל ר"ה, או אפילו ביום ר"ה, ובזה אינו צריך למינים מבושלים, העיקר שיראה המינים כמו שהם, דכיון שהוא לסימנא טבא, א"צ בדווקא לאוכלם. – שו"ר כן בכף החיים (תקפג, ו).

וזה שייך בין לפמש"כ הטור הנ"ל, שרק יאכל המינים לסימן טוב, ולא הזכיר שיתפלל התפילה השייכת לכל מין, ובין לפמש"כ הרב"י שמנהג רב האי גאון היה לומר על כל דבר הבקשה שלו, וכמנהגנו כמ"ש המשנ"ב (תקפג סק"ב) בשם של"ה הק' להתעורר בתשובה ולהתפלל זאת בלב שלם.

והנה במטה אפרים (סי' תקפג, א) כתב וכן נוהגין לאכול בסעודה זו תפוח מתוק בדבש, ואומרים יהי רצון זה, וצריך לברך על התפוח בורא פרי העץ אף שאוכל אותו בתוך הסעודה, והיה רצון אומר אחר האכילה "ובדיעבד אם אומר קודם האכילה אינו הפסק" עכ"ל. – והקשית למה לא יהא הפסק כשאמרו בין הברכה לאכילה.

כדברי המט"א כתב גם האשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש ז"ל, שצריך לומר את היה"ר קודם הברכה, או אחר אכילה קצת מהתפוח, ובדיעבד שאמרו בין הברכה לאכילה א"צ לחזור

ולברך, דכיון שמנהג קבוע לאמר היה"ר, הו"ל מעין גביל לתורא, ויש להקל בספק ברכות שלא לברך עוד פעם.

וראה במג"א (תקפג סק"ב) שאוכל תחילה ואח"כ אומר יה"ר (כבסי' קסז, ז שלא להפסיק) ובמ"צ [מחזור מעגלי צדק שנדפס ה' שכ"א] כתב שאומר תחילה [יה"ר אחרי הברכה] ואח"כ אוכל, וצ"ל דס"ל דלא חשיב הפסק, וכהב"ח (סי' תרה) בשם תשב"ץ לומר זה חליפתי בין ברכה לשחיטה, דזה מיקרי צורך שחיטה, וכן בסוכה מברכין [לישב בסוכה] בין המוציא לאכילה, ומ"מ יאכל קודם היה"ר, שאין זה צורך כ"כ, ואין להפסיק לכתחילה עכתו"ד. וכן נהג המנחת אלעזר (דרכי חיים ושלום סי' תשז).

והמנהג שנזכר במחזור מעג"צ הנ"ל, נהגו בו עוד קדמונים, כמובא בספר פסקי תשובות (תקפג, ד) שכן נהג הרש"ב מליובאוויטש ז"ל והבאים אחריו עיי"ש, והביא (בסי' קסז, י) בשם הגרש"ז אויערבאך ז"ל שדווקא אם הפסיק במה שנוגע לאכילת אותו מאכל, לא הוי הפסק עיי"ש. – וא"כ היה רצון הוא הפסק הנוגע לאותו מאכל, וזו סברת הקדמונים הנ"ל שלא חשו להפסק.

ולכאורה לא מובן מה כל החרדה הזאת לאמר היה"ר בין הברכה לאכילה, ולהכנס לחשש הפסק, והרי לפי הגמ' (הוריות יב, הנ"ל) אפשר לומר יה"ר כשרק רואה הסימנים, וא"כ אם אומר לפני הברכה, ואח"כ אוכל, מה הפסיד, וכי האכילה צריכה

להיות צמודה ליה"ר. – וכ"כ בהגהות הגאון ר' ברוך פרנקל ז"ל (לסי' תקפג) דממש"כ המטה משה "יקחנו בידו" ויאמר יה"ר וכו' משמע שאומר יה"ר בעת הלקיחה קודם ברכת בפה"ע.

אכן השדי חמד (אסיפ"ד מע' ר"ה, סי' ב אות ד, ד"ה וקצת) כתב שהוא נוהג לברך בתחילה על פרי שאין אומרים עליו יה"ר (ולכוין על כל פרי העץ שיאכל), ואוכל מעט מהפרי שבירך עליו, ואח"כ אומר יה"ר ואוכל התפוח וכו', וזו דרך ישרה ונכונה, עכתו"ד. – הרי שג"כ ס"ל להסמיך אמירת היה"ר לאכילה, כדי שתחול אמירת היה"ר על האכילה הסמוכה לה ממש. – הגם שיל"ע בזה, שהרי העיקר לסימנא טבא, ולתפילה, א"כ למה בדווקא סמוך מאד לאכילה, הלא לא האכילה עיקר (ועי' שד"ח הנ"ל ריש אות ד). – וצ"ל דהוי כדוגמת קידוש יקנה"ז, שבין היין לשתייה יש ד' ברכות, ול"ה הפסק.

עוד יש לעיין שהרי תמרי נזכרו בגמ' בין המינים הנ"ל, שיש עליהן יה"ר, ותמרים משבעת המינים, וקודמים בברכה לתפוח [וכ"כ בלוח א"י בשם הגרי"ח זונענפלד ז"ל לברך תחילה על תמרי], וא"כ לא יוכל לעשות עצת השד"ח הנ"ל, דא"א לברך על פרי אחר לפני התמרים – ואולי בירך על הפרי אחר לפני שהביאו לפניו תמרים (וכ"כ הכה"ח תקפג, יג). או שהפרי האחר היו זיתים [טבולים בשמן זית, המונע שכחה] הקודמים לתמרים (עי')

שו"ע ריא, ד) ואין עליהם יה"ר [ואולי זיתים הם כדברים הבאים מחמת הסעודה ללפת הפת].

וצריך להבין למה בגמ' נזכרו תמרי בסוף, אחרי מיני בורא פרי האדמה, שהרי ברכת בפה"ע קודמת לבפה"א (שו"ע סי' ריא, ג). – ולפירש"י שמינים אלה, קרא וכו', גדלים מהר טפי משאר ירקות עכ"ד, י"ל שקודם מנה המינים הגדלים מהר, ואח"כ פרי מתוק תמרי, ואה"נ שסדר האכילה הוא קודם תמרי. אבל לפי רב האי גאון (בב"י סי' תקפ"ג הנ"ל) שהפירות הן לסימן טוב על שמם שיקרע רוע גז"ד, ושיסתלקו שונאינו וכו', צ"ב למה תמרי בסוף, הרי הם מרמזים שיתמו שונאינו [ואין לומר שמיני פרי האדמה האלה חביבים עליו יותר, דזה תלוי בכל א'].

הטור (תקפג) הביא לשון הגמ' (הוריות וכריתות הנ"ל) יהא רגיל למיכל "אתרוגא" קרא רוביא וכו', ופירש מה הן המינים האלה ולמה מרמזים, ובאתרוג לא פירש (עי' ב"י ודרישה ועוד). – והשד"ח (הנ"ל באות ג) הביא ע"פ הגמ' (ברכות נז.) הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו, לכן יאכל ויאמר יה"ר שנהיה הדורים במצוות, וגם אתרוג זה שמו פרי עץ "הדר" עיי"ש. – ויל"ע דהשד"ח הנ"ל הזכיר מנהגם לברך שהחיינו בליל ב' דר"ה על זיתים. – וא"כ כמו שעל אתרוג כתבו יה"ר הנ"ל, כן יאמרו בזיתים יה"ר שיהיו בנינו כשתלי זיתים סביב לשולחנינו, ואם אין בכחינו להוסיף על דברי חז"ל איך נוסיף אתרוג. – וי"ל דגרסתו היתה אתרוג בגמ',

ועל סמך זה אומרים עליו יה"ר. וא"כ אנו שאומרים יה"ר בדגים שנהיה לראש וכו', ושנפרה כדגים, וברימון שירבו זכויותינו כרימון, הגם שלא נזכר בגמ', כמו"כ אפשר לומר על זיתים.

עוד כתב הטור שבאשכנז אוכלים תפוח מתוק בדבש. – נראה דחז"ל אמרו תמרי דשכיחי בבבל (כידוע מכמ"ק בש"ס). ובארצות שאין תמרי ושכיחי תפוחים לקחום במקום תמרי, ואמרו יה"ר השייך בדבר מתוק, שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה.

הבאה"ט (תקפג סק"ב) הביא משיוכנה"ג שמפלפל אם יכרך על התפוח או גם על הדבש, והשבות יעקב (ח"ב סי' כז) כתב שבשביל זה נהגו לאכול המוציא עם הדבש והתפוח יחד. – והשע"ת כתב דלא נהגו כן, רק אוכלים כל א' בפנ"ע, ואין ספק בברכה, דהתפוח עיקר, והדבש רק טוח על פניו במשהו וטפל לתפוח. – ובדעת השבו"י צ"ל שהיה אצלם הרבה דבש, שלא היה בגדר טפל לתפוח, אי נמי שהעיקר היה לאכול מעט דבש ברה"ה לסימן טוב, וכיון שא"א לאכול דבש בעין, אכלוהו על גבי תפוח, לכן גם אם התפוח רוב, מ"מ נסתפק השבו"י שמא הדבש העיקר והתפוח רק הטפל, וע"ע בשו"ת דברי ישראל (וועלק, או"ח סי' קס"ב).

מנהג כ"ק גיסי הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שלא להטביל תפוח בדבש, משום ספק ברכה הנ"ל מהו העיקר ומהו הטפל, כי אם פרוסת המוציא טבל בדבש, ואחרי הבשר הביאו לפניו המינים המוזכרים בשו"ע מטוגנים בדבש, ולא שמעו מפה קדשו

גם אני אודך – ראש השנה לא

לומר "יהי רצון" בעת אכילת המינים (ספר ביתו נאווה קודש, ר"ה עמ' צד). – ותמרי כנראה לא אכל, שאינם שכיחים בחו"ל [כי אם בארצות החמות], והמשיך במנהגו גם בא"י שתמרי שכיחי.

ובסדר אכילת המינים – הסימנים, כתב הכף החיים (תקפג, כה) ע"פ נגלה ונסתר, סדרן הנכון הוא: ברכת בפה"ע תמרי בלי יה"ר, סילקא, כרתי, תמרי עם יה"ר שיתמו לגמרי שונאינו ומקטריגנו למעלה, קרא, רוביא, רימון, ראש כבש, תפוח בדבש עיי"ש. – ולא חקרתי כעת על המנהגים השונים בסדר המינים, ואם אכלום לפני או אחרי המוציא. – [ויש להוסיף הסבר, דאחרי שביקשנו שיסתלקו ויכרתו ויתמו כל המשטינים למעלה, ושיקראו וירבו זכויותינו, ושנהי' לראש, אז מתפללים שיתמתקו כל הדינים, ונמשיך חסדים לשכינה הק' הנקראת חקל תפוחין קדישין (כמ"ש מהרי"ל בהל' ר"ה)]". עכ"ל.

ג) והגאון הגדול רבי ישראל פסח פיינהנדלר שליט"א (בעל "אבני ישפה") כתב לי לתרץ, וז"ל:

"עיינן בשו"ת אבני ישפה (ח"ג סי' ט"ו) שהבאתי מחלוקת הפוסקים אם אדם מפסיק בשוגג אחר הברכה, והבאתי שם שמוכח שדעת המ"א שכל שהוא חשב שהוא עושה הפסק נכון, שוב אינו נחשב הפסק, ולכן מטעם זה כתבו שאף שבטעות עשו ברכה על איזה משקה שלא שייך לקדש עליו לא הוי הפסק ע"ש. ואם כן כיון שיש בני אדם שחושבין שצריך לומר יהי רצון אחר ברכת בורא

פרי העץ, ומסתמא מדמין זה לדין שהחיינו שהרבה מברכים אותו אחר ברכת בורא פרי העץ, ממילא לפי המ"א לא הוי הפסק. ואפילו שהגרע"א חולק על המ"א הנ"ל, אבל מידי ספק ברכות לא נפקא ואין לחזור ולברך.

אבל לעניננו יתכן שגם הגרע"א שסבר שלענין קידוש הוי הפסק יודה שכאן לא הוי הפסק. היינו משום ששם הוא טעות גמורה, שהרי אין לו יין לפניו כלל, ומה מקום יש לברך ברכת בורא פרי הגפן על מים, אבל כאן הרי מה שהוא אומר הנוסח הזה הוא על פי דברי הגמ' והראשונים שאמרו לאכול הפרי ולומר שתהיה שנה מתוקה, ואם כן שפיר הוי אמירה זו צורך הברכה והאכילה שלו, כיון שזו כל סיבת אכילת הפרי בשעה זו כדי שתהיה לו שנה מתוקה.

ולמעשה נראה נכונים מאד דברי המטה אפרים שפסק שאם טעה ואמר היהי רצון שתהיה שנה מתוקה בין ברכת הפרי ובין האכילה, אינו נחשב הפסק. עכ"ל מכתבו הנפלא.

ד) והגאון הגדול רבי בניהו דיין שליט"א (בעל "דברי בניהו") האריך במכתבו אלי כדרכו הנפלאה, וז"ל:

"הנה המג"א (סימן תקפג סק"ב) כתב על מה שכתב רמ"א שם ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה וכן נוהגים. כתב "ואומרים" משמע שאוכל תחילה ואח"כ אומר שלא להפסיק וכמ"ש (סימן קסז ס"ז) וכתב הלבושי

שרד היינו דשם מבואר שלא להפסיק בין אכילה להמוציא. ובמ"צ כתב שאומר תחילה ואח"כ אוכל וצריך לומר דס"ל דלא חשיב הפסק, וכיוצ"ב כתב הב"ח (בסימן תרה) בשם התשב"ץ לומר זה חליפתי וכו' בין ברכה לשחיטה דזה מקרי צורך שחיטה. וכן בסוכה מברכין בין ברכה להמוציא. וסיים ומ"מ נ"ל דלכתחילה יש לאכול קודם האמירה דאין זה צורך כ"כ, ועוד דגם לצורך אין להפסיק לכתחילה כמ"ש שם הגה"ה עכ"ל. א"כ חזינן מדבריו שעדיף לומר הנוסח של יהי רצון לאחר שאכל מין התפוח ולא בין הברכה לאכילה.

וכן ראיתי למאמר מרדכי שם (אות ג) שכתב וז"ל ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה וראוי לדקדק אם יברך תחילה על הפרי ואח"כ יאמר תתחדש ולא הויא הפסק אם לא, ולפי הנראה אינו נכון להפסיק בין הברכה לאכילה דלא דמיא הך דהכא לגביל לתורי וכיוצ"ב דהתם טעמא רבא איכא דמילתא, ועוד דעכ"פ הא קיי"ל דלכתחילה אסור להפסיק ולומר כן כמו שנתבאר (בסימן קס"ז ס"ז) ובשאר דוכתי. וראיתי למג"א שכתב שאוכל תחילה שלא להפסיק והביא בשם מ"צ שאומר כן תחילה ואח"כ אוכל, דס"ל דלא הוי הפסק ומסיק הוא דלכתחילה יש לאכול קודם האמירה מן הטעמים שכתבנו.

וכתב אמנם דחזיתיה להרב חמדת ימים שכתב די"ל כן קודם אכילה דאין זה הפסקה מידי דהוה אגביל לתורי ודלא כמי

שנתחכם לומר תתחדש קודם הברכה ואינו נכון, מטעם דאין לשאול צרכיו קודם וכו', גם אין נכון לאומרו אחר אכילה דאז חלף הלך לו וכו' ע"ש. וכתב עליו גם אני בעניי קודם ראותי דבריו הרגשתי בזה שאינו נכון לומר כן אחר אכילה, אך נראה דמ"מ אין להכריח מזה לאומרו קודם שיאכל כמו שחשב הרב ז"ל, דשפיר מצינן לצאת ידי כל הדיעות בקל, וזה שיברך תחלה ויאכל מעט כדי שלא להפסיק בין הברכה לטעימה, ואח"כ יאמר תתחדש על מה שנשאר לו לאכול. וכך נהגתי מסברא דנפשאי, דנראה דבכה"ג לא שייך למימר דאז חלף הלך לו.

ובדיעבד שהפסיק בין הברכה לטעימה באמירת יהי רצון אפשר לדון ולהקל שלא להצריך ברכה אחרת מההיא דטור יו"ד (סימן רסה) עכ"ל ע"ש. א"כ חזינן דלכתחילה יאכל מהפרי מעט ואח"כ יאמר את היהי רצון ולא שייך לומר דכבר חלף הלך לו אחרי שטעם מעט ורק בדיעבד אם אמר לפני הטעימה לא הוי הפסק.

וכן מצאתי בשדי חמד (מערכת ראש השנה סימן ב אות ד) שכתב וז"ל: כתב בספר תפארת אדם בשו"ת או"ח (סימן ג) וז"ל, ומה שכתב שם על ענין אמירת יהי רצון קודם אכילת התפוח וכיוצא משום לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, משום הא לא איריא דכבר סדר שבחו של מקום בתפילת ערבית וקידוש ונטילת ידים והמוציא, ואע"פ שברכה זו היא על התפוח והיא

גם אני אודך – ראש השנה

מעין התפילה שמתפלל מעין התפוח מאי נפק"מ מזה, דסתם שבחו של מקום יהיה איזה שבח.

ומה שהפריז על המידה להפסיק באותה תפילה בין הברכה לאכילה ואתי עלה מדין גביל לתורי אגב חסידותיה לא דק, דהתם דוקא דייעבד ולא לכתחילה, ואין לומר דהכא הוי דייעבד דקודם ברכה אי אפשר לפי דעתו, ואחר אכילה נמי אי אפשר כמו שכתב שם שאינו נכון שאחר שאכל חלף הלך לו, ובמה יתעורר כחות העליונים בקול דברו ואין כל מאומה בידו, אף כי יהיבנא ליה כל דיליה דאין התעוררות בתפילה אם אין דבר בידו, מ"מ היה לו לומר שיברך ויטעום מעט בשביל הברכה שלא יהא הפסק. ואח"כ בהיות עיקר התפוח בעין יתפלל ויאכל, ולכן נראה ברור דאף מי שירצה לחוש לדבריו שלא להפיל תפילה קודם אכילה ולא לאחר אכילה, יברך ויטעם ויתפלל ואח"כ יאכל אכילה העיקרית, עכ"ל.

וכתב השדי חמד, והצדק איתו דהא דגביל לתורי לא הוי הפסק אינו אלא דייעבד, אבל לכתחילה לא יפסיק אף בדברים אלו, וכמו שכתב מרן בבית יוסף (סימן קסז) בשם הכלבו ופסק כן הרמ"א שם (סעיף ו) וכתבתי במכתב לחזקיהו בחלק התשובות (סימן קסז ה') ד"ה הנה (דף כו ע"א) שכן היא גם דעת מרן הב"י שהביא את דברי הכלבו בשתיקה, וממה שהשמיטו בשו"ע הוא לפי שסמך על המובן ממרוצת לשונו, שכתב יאכל מיד ולא

ישיח בין הברכה לאכילה, ואם שח צריך לחזור ולברך, אלא א"כ היתה השיחה בדברים וכו' כגון שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או ליפתן אינו צריך לברך, דמתבאר דדוקא בדיעבד הוא דלא הוי הפסק וכן נראה שהבין הרמ"א בדעת מרן שכתב כמפרש דבריו, ומ"מ לכתחילה לא יפסיק כלל ע"ש.

עוד כתב שם דכן מתבאר מדברי המג"א (סימן כה ס"ק טז) שסובר כן בדעת השו"ע שעל מה שכתב מרן (סעיף טז) דאם שח בין תפלה לתפלה לצורך תפילין אינו חוזר ומברך, כתב וז"ל אם שח אבל לכתחלה אסור להפסיק אפילו לצורך תפילין עכ"ל, והבאתי שם (במכתב לחזקיהו) שהרב א"ר (סימן כה ס"ק טז) כתב וז"ל אם שח לצורך תפילין, והירא את דבר ה' לא יפסיק כלל אפילו לצורך תפילין מקור חיים כו', ובכן דברי הרב תפארת אדם נכונים ויפה השיב על החמד"י דלא דק במה שהפריז להתיר להפסיק לומר יהיה רצון בין ברכה לאכילה.

ואך שכתב המג"א (סימן תקצ"ב וסימן כה) דאף דאסור להפסיק לכתחילה מ"מ היכא דלא סגי בלאו הכי מותר, ואולי מפני זה הוא שהתיר בספר חמד"י להפסיק משום דחשיב ליה כלא סגי בלאו הכי, אמנם כל לגבי דידן הדבר פשוט דלא חשיב זה לא סגי בלא הכי, ואסור להפסיק באמירת יהי רצון בין הברכה

לאכילה וכבר צידד הרב תפארת אדם לומר בדעתו דחשיב כדיעבד ודחאו בטוב טעם ורעת.

וכ"כ בשו"ע רבנו זלמן שיאמר יהיה רצון אחר התחלת האכילה, וכ"כ הרב זכור לאברהם בשם הרב א"ר שיאכל תחילה ואם בדיעבד אמרו קודם אכילה לא הוי הפסק עכת"ד ע"ש. א"כ חזינן שלכתחילה יש לברך על הפרי ולטעום ממנו מעט ואח"כ לומר את יהי רצון ואח"כ להמשיך ולאכול את עיקר הפרי. ומ"מ בדיעבד אם אמר את יהי רצון בין הברכה לאכילה אינו צריך לחזור ולברך.

וכן ראיתי בכף החיים סופר שם (אות טז) שרק בדיעבד אם אמרו קודם האכילה אינו הפסק, דצורך ברכה הוא, אבל לכתחילה לא יעשה כן, אלא יאכל מעט אחר הברכה ואח"כ יאמר יהי רצון וחזור לאכול את עיקר הפרי. וכ"כ החיי אדם (כלל קלט אות ו) שכתב דראוי לנהוג שיברך על התפוח בפה"ע ויאכל מעט ואח"כ יטבלנו בדבש, ויאמר יהי רצון שתחדש עלינו וכו'. וכתב בכף החיים הנ"ל (אות יג) ומיהו יש מברכין על התמרים תחילה שהוא מתוק וגם ממין ז' ומכוונים לפטור שאר פרי העץ רימון ותפוח וכדומה.

וכ"כ שם (אות כה) וז"ל: וזהו סדר הנכון לבקשת רחמים של זו הלילה בין ע"פ הפשט בין ע"פ הסוד, קודם כל יברך בפה"ע על התמרים שהוא מתוק לסימן טוב וגם הוא מין ז', ויכוין בברכתו

לפטור כל מין פרי העץ המונח על השלחן ואח"כ יברך בורא פרי האדמה אם נמצא שם מין פרי האדמה שמברכין עליו בתוך הסעודה, ויכוין לפטור בברכתו את כל מין פרי האדמה המונח על השלחן, ואח"כ יקח סלקא ויאמר וכו', ע"ש.

ועיין בספר פסקי תשובות (סימן תקפג אות ד ובהערה 24) שהביא שיש מנהגים קדמונים שהיו נוהגים לכתחלה לומר יהי רצון לפני הטעימה ושכן נהג הרשב"ב זצ"ל מליובאוויטש והבאים אחריו, ובספר שערי הלכה ומנהג ח"ב (סימן רלט) מביא מכתב מהאדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל ישוב הגון למנהג זה ע"ש. ושכן משמע בסידור הרב והמג"א שצייין למנהג זה מ"צ כוונתו למחזור מעגלי צדק שנדפס (בשנת ה' שכא) וכולל מנהגי פולין מעהרין רוסיא וכו', ושם מביא מנהג זה וגם לרבות ספר רשימות מנהגי בבל לומר היה"ר בין הברכה לאכילה. ע"ש.

מ"מ לפי מה דחזינן לעיל שרבים מן האחרונים כתבו שהוי רק בדיעבד ועדיף לנהוג לאכול מעט ולומר יהי רצון ורק אח"כ להמשיך לאכול. וכ"כ הבא"ח פרשת נצבים (אות ד) שכתב תחילה יברך על התמרים בפ"ע ויאכל תמרה אחת ואח"כ יאמר יה"ר, ויאכל תמרה שניה וכו' ע"ש, וכן הסיק בשו"ת יחווה דעת ח"א (סימן נא) שכהב ומעתה גם בנידוננו יש להקדים ברכת הנהנין ואחר שיטעם מעט יאמר יהי רצון ויאכל עוד. וכ"כ המאמר

מרדכי (סימן תקפג), וראה עוד בשו"ת לב חיים ח"ב (דף קנו ע"א).
וכ"כ בספר שער המפקד (דף קכו ע"ב) ע"ש.

בסיכום: עדיף לברך ברכת הנהנין על התמרה ולפטור את כל פירות העץ שגם היא מתוקה וזה סימן טוב, וגם שהיא מין שבעה ואח"כ שיאכל ממנה מעט או אחת שלימה יאמר יהי רצון ויאכל עוד אחת. ומ"מ בדיעבד אם לאחר הברכה אמר את היהי רצון לא חוזר לברך, כי בדיעבד לא הוי הפסק וכמבואר לעיל, אבל לכתחילה אין לעשות כן וכמבואר לעיל". עכ"ל.

סימן ד

“שירבו זכויותינו כרימון”

בשו"ע או"ח (סימן תקפ"ג סעיף א') כתב הרמ"א "ויש אוכלים רימונים ואומרים נרבה זכויות כרימון", ע"כ.

והקשה בפרי חדש (שם) מהא דאמרינן בברכות (דף נ"ז ע"א) "כפלח הרימון רקתך (שיר השירים ד, ג) מאי רקתך, אפילו ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון", וא"כ מאי רבותיה הכא?

א) ותירץ הפרי חדש, דהתם בכל חייו קאמר, ואילו הכא מתפלל בכל שנה ושנה שירבו זכויותיו כרימון, א"כ פשו להו טפי, עכ"ד.

ב) וכעין זה תירץ בספר "אדני פז" (לרבי אפרים העקשיר זצ"ל) על שו"ע שם (סעיף א') דאנו מבקשים שנרבה עוד זכויות כרימון נוסף על זכויות שיש לנו כבר, דאף דריקנים מלאים מצוות, מ"מ י"ל דגם הם מלאים עוונות יותר מזכויות שלהם, דאל"כ האיך נקראים ריקנים, דאם רובן זכויות הם בכלל צדיקים גמורים, עכ"ד.

ג) ולענ"ד נראה לתרץ בס"ד, דהנה בגמרא שם איתא: "כפלח הרימון רקתך, מאי רקתך, אפילו ריקנין שבישראל מלאים מצוות

כרימון" ע"כ. ומבואר דהריקנין שבישראל מלאים מצוות רק כפלח הרימון, כלשון הקרא "כפלח הרימון רקתך", אבל לא כרימון שלם, ובליל ראש השנה אנו מבקשים שירבו זכויותינו כרימון, היינו כרימון שלם, ולא רק כפלח הרימון, ואתי שפיר היטב בעז"ה.

(ד) עוד נראה לתרץ בס"ד ע"פ הגמרא (סוטה דף כ"א ע"א) "עבירה מכבה מצוה". והנה הריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון, אבל כל פעם מאבדים מצוותיהם ע"י עבירות שלהם, דעבירה מכבה מצוה, אבל אנו מבקשים בליל ראש השנה שנשאר תמיד מלאים מצוות כרימון, ולא נאבדם ע"י העבירות, והבן.

(ה) עוד נ"ל בס"ד, דריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון, אבל אנו מבקשים שירבו זכויותינו כרימון, וזכיות נראה לבאר שהכוונה שלפעמים אדם רואה את חבירו עושה מצוה, וזה גורם לו ג"כ התעוררות לעשות מצוה, ומצוה זו שעושה זה האדם השני, נזקף גם לזכותו של הראשון שעשה המצוה, שיש לו ג"כ זכיות שעשה השני מצוה. ולפ"ז אתי שפיר היטב, דריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון, אבל אנו מבקשים שנרבה גם זכיות כרימון, ולא רק מצוות, ודו"ק.

(ו) ועתה יצא לאור הקובץ הבהיר "בית אהרן וישראל" ושם (גליון קלד עמודים שכד-ה) ראיתי שהגאון הנפלא מו"ה רבי יעקב אשר פלדמן שליט"א תירץ עוד כמה תירוצים כדלהלן.

ראשית ציין לספר "מטה יהודה" (על שו"ע או"ח סימן תקפ"ג סעיף א') שתירץ וז"ל: "ובלא"ה לא קשיא וכו', אבל כל אדם לעצמו אינו מחזיק עצמו בכך" ע"כ.

ז) עוד תירץ הרב מטה יהודה שם, וז"ל: "ועוד וכו', כאן דנקטי לשון ריבוי, ר"ל שיהיו הזכיות מרובין מהעונות", וע"י כן נקרא צדיק גמור, ע"כ.

ח) בהגהות וחידושים הנדפסים בסוף המסכתא, הביאו מהגאון מוהר"ש קצנלבוין זצ"ל, במס' שבת (דף ס"ד ע"א) שתירץ ע"פ מש"כ במדרש רבה שיר השירים (ד, ד) בשעה שאמרו למשה (במדבר לא, מט) עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש וכו', באותה שעה התחיל משה משבחן, כפ"ל הרימון רקתך וכו', שכל מי שבא עבירה לידו, וניצל ממנה ולא עשה אותה, מצוה גדולה עשה וכו' [וע"ע בפרש"י שם (ד, ב) בארוכה], ואין צריך לומר מבעד לצמתך, על הצנועין ועל המצומתין שבכם, ע"כ.

נמצא שיש שתי מיני זכויות, א' בבחינת לא עבר עבירה, ב' זכויות ומצוות ממש וכו', ולפי הנ"ל לא קשה, דאנחנו מתפללים שנרבה זכויות כרימון היינו זכויות ומעשים טובים ממש, ולא בבחינת שלא נעשה עבירות, שגם זה נקרא מצוות כרימון כבמדרש הנ"ל, ע"כ.

וכעין זה מצאתי בס"ד בקובץ הבהיר "נזר התורה" (אלול תשס"ו, עמוד רעט) שכתב לתרץ הרה"ג ר' חזקיהו יוסף פלמן שליט"א, בשם זקנו הגאון רבי בן ציון שליט"א, שהביא מהחפץ חיים זצ"ל, שאע"פ שאיתא בעירובין (יט, א) על הפסוק כפלה הרימון רקתך שאפילו הריקנין שבך מלאים מצוות כרימון, וא"כ מהו המעליותא שבראש השנה אוכלים רימונים ואומרים שנרבה זכויות כרימון, וביאר דמצוות וזכויות הם ב' דברים נפרדים, לדוגמא אם יש אחד שבא לשיעור תורה ואינו מבין מה שמדברים שם, לכל הפחות יש לו מצוה ושכר על מה שאינו מדבר באותו זמן לשון הרע ורכילות, וגם על מה שמתאמץ כדאיתא בברכות (י, ב), אבל אין זה זכות בעצם הלימוד, אבל יש מי שמבין וחי את הדברים, אצלו יש גם זכויות של הלימוד, וזהו שאנו מבקשים שנרבה "זכויות" כרימון, ולא רק מצוות כרימון, ע"כ.

אולם הוסיף הרב פלמן שליט"א שם להעיר דבפיוט אלה אזכרה וכו' הנאמר ביום הקדוש יום הכיפורים, אומרים "פקידים נהרגו מאחרי שבת בתי כנסיות מלאי מצוות כרימון" והיינו דמה שהם מלאים מצוות כרימון זהו ג"כ למעליותא, וצ"ב, עכ"ד.

וקושיית הרב פלמן שליט"א יש לתרץ שבפיוט הנ"ל נתרץ כשאר התירוצים הנ"ל, וא"ש, ודו"ק היטב. [וע"ע בקובץ "נזר

התורה" (אדר תשס"ז עמוד שנה) מה שתירץ הרה"ג רבי אפרים פולק שליט"א את הפיוט הנ"ל, ע"ש].

ט) ועוד תירץ הגאון רבי יעקב אשר פלדמן שליט"א בקובץ "בית אהרן וישראל" הנ"ל, ע"פ מש"כ ב"מרומי שדה" (על מס' חגיגה כז, א) שמלאים מצוות כרימון, היינו צדקה וגמ"ח, שהוא נקרא מצוה סתם, כדמוכח בכבא בתרא (ט, א) על הפסוק והעמדנו עלינו מצוות (נחמי' י, לג), וגם יש עוד מצוות שבאים לתענוג ומכונה בשיר הקדוש פרי מגדים, ופושעי ישראל עושין אותם ומקבלין שכר, דמצוה אין צריכין כוונה. ע"כ.

ולפי דבריו מיושב ג"כ קושיית הפר"ח, דאנו מתפללין שנרבה זכיות, שהוא כולל כל המצוות, ולא רק צדקה וגמ"ח, עכ"ד.

י) עוד תירץ הגאון הרב פלדמן שליט"א שם, דהנה בהגדה של פסח עם פירוש "צוף אמרים" בפירוש על שיר השירים (ד, ג) כתב, וקשה על דקדוק הלשון מלאים מצוות כרימון וכו', אך הנה ידוע מספר הזוהר (תיקוני זוהר תיקון כה) שכל מצוה שאינה בכוונה ובדחילא ורחימא אינה סלקא לעילא, וזהו כוונת מאמר ז"ל מלאים מצוות כרימון וכו', לא כן הצדיקים אינם מתמלאים ממצוותיהם, וכו' כי נעשים בדחילו ורחימו וכו', ע"כ (מהר"א מסלאנים זצ"ל) ע"ש בארוכה.

ולפ"ז י"ל דמכיון שאנו מתפללים שנרבה זכיות כרימון, דהמשמעות הוא דהמצוות עצמן סלקי לעילא, ולנו נשאר

מה גם אני אודך – ראש השנה

הזכיות, והוי שפיר סימנא, דהיינו כמו הצדיקים שאינם מתמלאים ממצוותיהם, עכ"ד.

יא) בחידושי "אהבת איתן" שעל העין יעקב (בהשמטות למס' מגילה סימן ה') תירץ, ע"פ דאיתא במדרש (במדבר רבה פרשה ג סימן א) צדיק כתמר יפרח וכו', מה תמרה זו יש בה לולבין להלל וחירות לסוכה וכו', ועצה להדליק, כך בישראל צדיקים ישרים חסידים בני תורה, אפילו סוריהן גומלי חסד אינון, ע"כ.

ומשמע דדוקא כשישראל מושלמים בצדיקים וכו' ובני תורה אז אף ע"ה שבהן מלאים מצוות כרימון, ולפ"ז א"ש דאנו מבקשים שירבו זכיותינו כרימון, היינו שאפילו הריקנין שבישראל יהיו מלאים מצוות כרימון, ואז ממילא כל ישראל יהיו מושלמים בצדיקים וכו', וכנ"ל, ודו"ק. ע"כ.

יב) בקובץ הבהיר "נזר התורה" (אדר תשס"ז עמוד שנה) תירץ הרה"ג רבי אפרים פולק שליט"א שכוונת הגמרא אפילו ריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון, היינו אם יעשו תשובה מיד יתמלאו מצוות כרימון, דע"י תשובה מאהבה הזדונו נהפכים לזכיות (יומא דף פ"ו ע"ב), וציין שבכלי יקר שמות (ל, לד) כתב כעין זה, ע"ש. ולפי זה אתי שפיר שבאמת זה רבותא שנרבה זכיות כרימון, ודו"ק.

יג) בקובץ "מקראי קודש אלה הם מועדי" (ניו"ל ע"י מערכת "אוצרות התורה", בעריכת ידידי הגרי"מ גרובר שליט"א) גליון לט-מ עמוד לז) תירץ הרה"ג

רבי פנחס זעליג בלוי שליט"א, וז"ל: "אפשר ליישב בפשוטו דאדרבה אין אנו מחזיקים עצמנו צדיקים ולא בעלי זכויות, אלא דלים ורשים, וכמו שאומרים בסליחות באנו לפניך כדלים וכרשים, וא"כ שפיר איתא בקשה זו דאע"פ שאנו ריקנים, מ"מ יהי רצון שנתמלא זכויות ומצוות כרימון, אכי"ר". עכ"ל.

סימן ז

טעמים שלא לאכול אגוזים בראש השנה

בשו"ע (או"ח סימן תקפ"ג סעיף ב') כתב הרמ"א, יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים, וכתב שם הטעם:

(א) שאגוז בגימטריא חטא [ר"ל "חט" בלי האות א'].

(ב) ועוד שהן מרבים כיחה וניעה ומבטלים התפילה, ע"כ.

(ג) בהגהות חתם סופר (שם) כתב עוד טעם, וז"ל: דאמרו חז"ל (שיר השירים רבה פרשה ו פסוק יא) אל גינת אגוז, למה נמשלו ישראל לאגוז, מה אגוז אעפ"י שמתגלגל במקום טינופת אין תוכו נמאס, אף ישראל אע"פ שמתגלגלים באומות העולם אין תוכן נמאס, ע"ש. וכיון שרומז על גליות לא מסמנא מילתא לאכול בר"ה.

(ד) ועוד אף גם זאת בארץ איביהם, ר"ת "אגז – אף גם זאת". עכ"ל החתם סופר.

(ה) בדעת תורה (שם) מביא מספר חסידים (סימן תתשנ"ג) דאילן אגוזים, מזיקים שרויים עליו.

ו) ועוד מביא המדרש רבה (שיר השירים שם) מה אגוז אם מכסים שרשיו בעת נטיעתו אינו מצליח, כך מכסה פשעיו לא יצליח, ובראש השנה יש לכסות פשעיו דאין להתוודות (מג"א סימן תקפ"ד ס"ק ב' בשם זוה"ק) לכן אין לאכול אגוז. ע"כ.

ז) ולענ"ד נראה עוד לרמז בס"ד, דהנה "אגוזים" בגמטריא "בא דין", ולכן יש להמנע מלאכול אגוזים בר"ה שמרמז שבא דין ח"ו, והבן.

והנה מה שכתב הרמ"א "אגוז" בגימטריא "חט" הביא בדעת תורה שם דאע"פ שגם גימטריא "טוב", מ"מ הואיל ויש בה קליפה גימטריא חטא, אין אוכלים זאת בראש השנה, וכעין שנאמר (בראשית ב, יז) ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל. עכ"ד.

וע"ע בקובץ "יתד המאיר" (אלול תשס"ז עמוד מ ואילך) מה שהאריך הרה"ג רבי אברהם ישעיהו דיין שליט"א, בענין אכילת אגוזים בראש השנה והמנהגים בזה, ע"ש.

סימן ה

הביאו לו שופר אחר, אחרי הברכה

בקובץ "האיחוד" גליון יא (עמוד כא אות א) הובא שאלה בזה"ל: "המ"ב בסימן תקפ"ה ס"ק ד' כתב: אם נטלו השופר באמצע התקיעות והביאו לו שופר אחר א"צ לברך, אבל בין ברכה לתחילת התקיעות צריך לברך, עכ"ל. וצ"ע מאי שנא מהא דכתב בסימן קמ"ג ס"ק כ' לענין ברכת העולה לתורה וז"ל: וה"ה כשנמצא טעות בין ברכה לקריאה גוללין ס"ת זו ומוציאין ס"ת אחרת לקרות בה והעולה שכבר בירך א"צ לברך שנית (עיי"ש עוד). עכ"ל.

א) ולענ"ד נראה לתרץ, דהנה במ"ב (סימן קמ"ג ס"ק כ') הביא באמת שיש שנהגו כשנמצא הטעות בין ברכה לקריאה שהעולה חוזר ומברך, ע"ש. וכן פסק בפשיטות בבאר היטב שם (ס"ק ד'), ע"ש. ולפ"ז לא קשה הנ"ל.

ומה מאוד שמחתי שמצאתי בעז"ה בשו"ת "בנין עולם" (ח"א סימן ל"א ד"ה עוד) שהוא מקורו של המ"ב הנ"ל בסימן תקפ"ה, וכמו שציין שם בשער הציון (ס"ק י"ג) שסובר גם בקריאת התורה

שצריך לברך כשנמצא טעות בין ברכה לקריאה, ע"ש, ואתי שפיר היטב.

אולם במ"ב גופיה צ"ב שבקריאת התורה נוטה יותר שא"צ לברך, ובשופר כתב בפשיטות שצריך לברך. ובסמוך נביא עוד תירוצים ויתורץ גם המ"ב שפיר.

ב) ובקובץ "האיחוד" גליון יב (עמוד מ"ז) תירץ עוד הבה"ח פנחס פריד שליט"א, וז"ל: "יש לחלק דבשופר דהוי ברכת המצוות, והברכה חלה על החפצא דמצוה, ולכך היכא דנטלו צריך לברך שוב. אבל ברכת העולה לתורה יעויין בטור דנתקן משום כבוד התורה והציבור, והוא ברכה בשבח התורה, ואינה חלה על הס"ת, ולכך אפי' שנטלו ס"ת והביאו אחר, נפטר בברכה שבירך". עכ"ל.

ג) וכעין זה תירץ שם הבה"ח שמחה בונם וינטרוב שליט"א, וז"ל: "המ"ב (בסי' קמ"ג ס"ק י"ט) כתב, דאם נמצאה טעות באמצע קריאת התורה אינו חוזר לברך, דסבירא ליה דברכה ראשונה שבירך העולה בתחילת קריאתו בספר הראשון עולה גם לזו דהא דעתו היה מתחילה על פרשה זו, מה לי ספר תורה זו או אחרת, ולפי"ז אפשר לומר דהוא הדין כשנמצאה טעות בין ברכה לקריאה דאינו מברך שוב, מפני שכשבירך היתה דעתו על הקריאה, כלומר על פרשה זו, ולכן מה לי ספר זה או אחרת משא"כ בתקיעת שופר שהברכה שם קאי לשמיעת קול השופר

בשופר זה, ולכן אם הביאו לו שופר אחר צריך לברך שנית כיוון דלא כיוון דעתו לשופר זה, עכ"ל.

(ד) ובסגנון אחר כעין זה תירץ עוד שם (בעמוד מ"ח) הבה"ח שמעון ויכלדר שליט"א וז"ל: נראה דיש לחלק דבתקיעת שופר הברכה צריכה לחול על השופר שהוא עצמו החפץ של המצוה, דכשם שיש מצוה לנענע ד' מינים כך יש מצוה לתקוע בשופר, וע"כ הברכה היא על השופר (ואע"פ שעיקר המצוה היא לשמוע אמנם מ"מ כיון דא"א בלא השופר, א"כ הוא הוי החפץ של המצוה והברכה חלה עליו), משא"כ בס"ת המצוה היא הת"ת ולא הקריאה בס"ת, וע"כ הברכה היא על הלימוד שאינו שונה מס"ת למשנהו, וע"כ אינו חוזר ומברך, עכ"ל.

(ה) עוד תירץ הרב ג.א. שליט"א שם בדומה לזה, וז"ל: בשו"ת שבות יעקב (ח"א סימן א') פסק שבנמצא פסול אחר הברכה קודם הקריאה לא יברך שנית, וכתב דאפי' לאותן הפוסקים שהביא בב"י ההיא דהזכירוהו שפרשה אחרת צריך לקרות, דצריך לחזור ולברך, היינו משום דדעתו הי' מתחילה לברך על פרשה אחרת, משא"כ זה שלא בירך רק על קריאת פרשה זו, רק שס"ת זו נפסלה ועכשיו קורא פרשה זו בס"ת אחרת כולם מודים דא"צ לחזור ולברך, דלא דמי לנמאס (היינו דנפסק לענין פרי שאם בירך ונפל מידו ונמאס צריך לחזור ולברך) דהתם אוכל פרי אחר, משא"כ בס"ת דהא הכל חדא פרשתא היא דמה לי כתובה

בזה או בס"ת אחר, דהתם אע"פ שהכל חדא מין פירי הוא, מ"מ לא ימלט שפירי זו קצת משונה בטעמו למעליותא או לגריעותא או בגדלותו או בקטנותו, משא"כ בקריאת הפרשה שהכל הוא חדא פרשה, ועיקר הברכה נתקן שאנו משבחים להקב"ה שבחר בנו ונתן לנו התורה מסיני וכו' עיי"ש עוד.

ואולי טעם זה עולה יפה לחלק גם בין דין שופר לברכת התורה ודו"ק. עכ"ל, ואתי שפיר.

סימן ט

בענין שינוי קול השופר

בקובץ "בית אהרן וישראל" גליון קכ"ז (עמוד קכ"א) כתב ידידי הגאון הנפלא רבי יוסף קדיש ברנדסדורפר שליט"א, וז"ל:

"שאלה: התוקע בשופר בר"ה, והטלית של הבעל תוקע מכסה מקצתו של השופר, אי שפיר עבד. והנה הא לא מיבעיא דאם הטלית מכסה פי השופר שממנו הקול יוצא, דאסור, דיש לחוש בזה עכ"פ לכתחילה לקול הברה כדין התוקע לתוך הבור [ראה שו"ע סי' תקפ"ז], אך הנידון שלפנינו הוא גם בגווני דפי השופר יוצא לגמרי מחוץ לטלית, אלא שהטלית עוטה על מקצת מן השופר.

תשובה: אעתיק בזה מה שכתבתי באורה ושמחה על הל' שופר בפרק א' מהל' שופר (ס"ק עח). וזה לשוני: כתב הרמב"ן ז"ל הביאו במגיד משנה וז"ל לפיכך אלו שמצירין צורות לנאותו לא יפה הם עושים שמא נשתנה קולו מחמת אותן ציורין, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורין, לפעמים קולו משתנה בהן, ע"כ [והובא להלכה בשו"ע (סי' תקפ"ז סעי' יז)]. וצ"ע לפי"ז הכי נמי כל האוחז ביד בשופר בשעת תקיעה נמי ניחוש משום שינוי בקול השופר.

והיה אפשר לומר שלא פסלו שינוי קול השופר אלא כשהוסיף בגוף השופר, דאז ע"י מה שנשתנה קול השופר נחשב כאילו אין השופר ממין השופר אלא קול של זהב וכדו', אבל אם לא דבקו לשופר לא איכפת לך מה שנשתנה קול השופר, ולפי"ז מותר לכרוך השופר עם בגד ולתקוע בו, אע"פ שנשתנה עי"ז קול השופר, דלא גרע מאוחזו השופר בידו ותוקע, דלא איכפת לך מה שנשתנה קול השופר ע"י אחיזה ביד.

אלא דצריך לי עיון בגווה שהרי פסק בשו"ע (סי' תקפ"ו ס"כ) גבי נתן שופר לתוך שופר ותקע בפנימי שכשר בתנאי שלא ישנה קולו במה שהוא נתון בתוך החיצון ואם לאו פסול, ועי' ב"י שהביא מרי"ו דס"ל דכשר אפילו נשתנה הקול מחמת החיצון דלא דמי לציפהו זהב מבחוץ דפסול אם נשתנה קולו דהתם הזהב מחובר בגוף השופר והוא ליה שופר ודבר אחר אבל הכא אינו מחובר עיי"ש. אך עכ"פ בשו"ע פסק כשאר ראשונים דפסול, וא"כ צ"ע טובא אמאי לא חוששין כן באחזו ביד ונשתנה עי"ז קול השופר.

ואפשר לתרץ שכל שאחזו ביד כיון דבהכי הוי דרך תקיעה לא חיישינן. ואפשר נמי שאפילו אוחזו השופר בב' ידיו לא חיישינן לכך אע"פ שהדרך לאוחזו ביד אחת. אך צ"ע אם אחזו אדם אחר מחוץ לתוקע אולי אסור, וכ"ש בכרכו בכגד וכדו' דאסור, וה"נ

גם אני אודך – ראש השנה

נה

יש לומר שאם אחז השופר בידו והיה לבוש בתי ידים בידו אסור דחיישינן לשינוי קול, וצעבכ"ז, עד כאן מדברינו שם.

ולפי"ז יש לעיין כשהטלית מכסה אפילו על מקצתו של השופר, שיש לחוש על שינוי קול השופר הפוסל, דלא גרע מנתן שופר לתוך שופר, [ומכרך בגד על השופר שהעלינו בזה דאסור], וכמדומה שאין העולם נזהרין בזה, וצ"ב מדוע, וצ"ע להלכה". עכ"ל.

ולענ"ד נראה לחלק דאם הטלית כרוך ממש על השופר באמת אסור דאיכא שינוי קול השופר הפוסל, משא"כ אם הטלית סתם מעל השופר ולא כרוך על השופר ממש [וכמו שמצוי], באופן כזה לא נשתנה כלל קול השופר, ולכן ליכא איסור, כן נלענ"ד. ודו"ק היטב בזה.

סימן י

בראש השנה נפקדו שרה רחל וחנה

בגמרא ראש השנה (דף י"ע"ב) איתא: "בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה".

ופירש"י (בדף י"א ע"א ד"ה נפקדה שרה) "בא זכרונם לטובה ונגזר עליהם הריון" עכ"ל.

וצריך ביאור מהו הרבותא, וכי מי לא נפקד ביום זה?

א) הגאון האדיר מרן רבינו חיים קנייבסקי שליט"א כתב לי וז"ל: "יש מפרשים שנתעברו בראש השנה". עכ"ל.

[וכן כתב לי הג"ר יאיר חדר שליט"א (בעל שו"ת "דבריך יאיר") וז"ל: "אפשר שביום זה עצמו נתעברו", עכ"ל].

ב) והגאון הגדול רבי אברהם חפוטא שליט"א (בעל שו"ת "מענה לשון" וש"ס רבים וחשובים) כתב לי וז"ל: "כוונת רש"י שבשעה שנפקדו במשפט ככל באי עולם שנפקדים ביום זה נגזר עליהם הריון, כי יש פקידה לרעה, וכאן היתה פקידה לטובה שנגזר עליהם הריון", עכ"ל.

ג) והגאון הגדול רבי אברהם פנחס שטרית שליט"א בעל שו"ת "בארו של אברהם" כתב לי באורך, וז"ל:

"הנה לולי פרש"י היה מקום לפרש האי לישנא דפקידה "הריון" שביום ר"ה הרו שרה רחל וחנה, ובפסח נולד יצחק, והוי זה מעין הא דאיתא בסנהדרין (צא:) דשאל אנטונינוס לרבי: נשמה מאימתי ניתנת באדם, משעת פקידה או משעת יצירה. ופרש"י: פקידה – משעה שהמלאך פוקד הטיפה ומביאה לפני המקום מה תהא עליה, והיינו שעת מצוה וקליטת הריון, עיי"ש. ולכאורה כן עולה מבואר מדברי הגמ' בר"ה (יא.) דהמלאך קאי בחג וקאמר לה למועד אשוב אליך, פירוש מועד הסמוך לחג, היינו פסח, שהיא ילדה בחודש השביעי וכדאמר מר זוטרא דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין פירוש אף אם השבעה חדשים חסרים, ויעויין בתוס' שם בד"ה אלא, דלמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין לא הוה צריך לאוקמי דאותה שנה מעוברת היתה, עיש"ב.

וכד מעיינת בפרש"י בפירושו לתורה (בראשית כא, א) עה"פ "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר" תיחזי דאף איהו פירש האי לישנא דפקד בכה"ג, דהנה ז"ל: פקד את שרה כאשר אמר – בהריון. כאשר דיבר – בלידה, ע"כ.

וצ"ל דלרש"י, הגמ' (בדף יא.) הנ"ל קשיתה, דשם מבואר דילפו לה גזירה שוה פקידה פקידה זכירה זכירה, ומשמע דפקידה

היינו זכירה, וביום דאיתמר ביה זכרון תרועה נפקדו בזכרון לטובה, ועל כן פירש דהאי פקידה דאיתמר בגמ' פירושו בא זכרונם לטובה, והריון היה לה רק אח"ז בתום חג הסוכות אחר שהמלאך בישרם וחלוף ימי טומאתה, ולפי"ז אפשר דזה גופא אתא רש"י לאשמועינן דהאי פקידא דהכא פי' זכרון לטובה ולא הריון ממש, אלא דאכתי דברי רש"י צ"ב דלכאורה סתרי אהדדי.

ושמא י"ל דאף רש"י מפרש לה כפשוטו פקידה עניינו הריון, וכעולה מפירושו לתורה שם, אלא דהכא בגמ' אתא לפרושי דבאותו הזמן תרווייהו הוו, גם נזכרה לטובה ונגזר עליה הריון וגם באותו היום ממש הרתה והיינו פקידה שפירושו זכירה עובר לעשיה. והכי משמע בגמ' לקמן (ל:): דפקידה ענינה זכירה לעשיה, וכמו דמייתי התם לקרא ד"פקוד פקדתי אתכם" שענינו שזכר את בני"י לגואלם. ולפי"ז צ"ל דהמלאכים שבאו לבשרם את אשר נעשה בישרום אחר שכבר הרתה בר"ה. וסיוע לזה מצאתי במהרש"א בב"ק (צ"ב.) ד"ה כאשר אמר עיש"ב. וראה עוד מש"כ בסוגיין בר"ה וכידוע יש בזה מדרשים חלוקים וכמש"כ התוס' ועוד.

ואם כנים אנו בזה, אף פשוטו של מקרא "וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר" עולה יפה, ר"ל דמתחילה קאמר קרא דה' פקד את שרה שפירושו זכרה לטובה ואתא קרא הולך ומוסיף "ויעש ה' לשרה", ר"ל דמיד "ויעש"

שנתן לה פרי בטן וזהו שסיים "כאשר דבר" שפירושו מה שדיבר וגזר עליה הריון עשה.

ולפי"ז אתי שפיר טפי, ויש להוסיף על הנ"ל, דהגמ' אתא לאשמועינן דנהי דכו"ע נפקדין ביום הזה, מ"מ אין הגזירה יוצאת לפועל מיד, משא"כ אצל שרה בו ביום שנגזר לה הריון, בו ביום ניתן לה.

ויעויין בפירוש הרמב"ן על התורה שם דמייתי לפרש"י והשיג עליו בזה"ל: ואין פקידה אלא לשון זכירה והשגחה על הנפקד וכו' אף כאן וה' זכר את שרה ועשה לה כאשר דיבר, ע"כ. ולפי מאי דפרשינן י"ל דאף רש"י הכי מפרש לה, אלא דהוא כתב שפקדה בהריון, וכוונתו שזכרה והשגיח עליה להיותה הרה, גזירה ומעשה סמוכים כהדדי. ושור"ר מש"כ הרא"ם בפירושו שם ליישב פרש"י, עיש"ב.

ופוק חזי בס' אליה זוטא (חאו"ח סימן תקפ"א ס"ק כ) דמה שאמרו שבר"ה נפקדה שרה, ר"ל דליל טבילתה חל בערב ראש השנה, או דנגזרה גזירה בר"ה, ע"כ. והנה הפירוש הראשון שכתב נראה דיפרש לה כפשוטו "נפקדה" פירוש הריון. מיהו לפירוש השני לא מיירי בהריון אלא שבר"ה נגזר עליה וזה מתאים לפי"ה הגמ' שם. ולפי מאי דאמרן אפשר דתרווייהו כחדא הוו. וראה בספר ברכ"י (סימן תקפ"א אות י"ח) דמייתי ליה ותמה ע"ד מש"כ או דנגזרה גזירה, דנראה דאין ולא ורפיא בידיה, והא גמ' ערוכה היא

בר"ה. ועי"ש מש"כ לענין דינא בענין תשמיש המיטה בימים אלו, וסוף דבר אסיק דכל שהוא ליל טבילה שרי. ולפי"ז אכן י"ל דבאותו הזמן ליל טבילתה הוה ובאותו הזמן נגזרה גזירה, וה' נתן לה הריון, וכנז"ל.

ויומא כהאידנא אביט והן עוזר מש"כ הרב החבי"ב בספר כנה"ג בהג' הטור (סוסי תקפ"א) דחד צורבא מרבנן הוה לייט אמה דאמר דר"ה אסור בתשמיש המטה, שהרי אשכחן בגמ' דאמרו בר"ה נפקדה שרה, ואברהם אבינו שמר אפילו עירובי תבשילין, ואיהו ז"ל כתב לדחות ראייתו, דכל דבריו הם בהנחה סוברת דההיא נפקדה פירושו נתעברה, אבל אם נפרש דהאי נפקדה פירושו נגזרה עליה גזירה וכפרש"י, אין ראייה, וי"ל דבליל מוצאי ראש השנה נתעברה עיש"ב. הנה עיניך רואות דיש מי שמפרש "פקידה" הריון כפשוטו.

ואמנם אעיקר דבריו אשכחן להגאון רבי יונה לנדוספר בשו"ת מעיל צדקה סימן מ"ג מש"כ להשיג ע"ד דמהגמ' משמע דנתעברה בסוכות ולא קודם. ולענ"ד אי מהא לא איריא, ויש מקום ליישב, וכנז"ל, ושכיוצ"ב כתב המהרש"א בב"ק (צב). עי"ש. ועיין היטב בפירוש המלבי"ם בהתורה והמצוה שם.

והשתא מדאתינן להכי א"כ י"ל דזה גופא אתא רש"י לאפוקי דלא נתעברה בר"ה אלא נזכרה בו לטובה, וכבר מלתנו אמורה דיש מקום לפרש דתרווייהו כהדדי הוו.

ועוד נלע"ד לפרש בהקדם מש"כ האור החיים הקדוש בפי' להפסוק הנ"ל "כאשר אמר" – לא לצד שהתפלל על אבימלך וכו' וזולת זה לא היה נפקד, וזה ימעיט ח"ו ההבטחה האמורה בתחילת הפרשה, אלא כאשר אמר, ע"כ. וא"כ על דרך זה אפשר לפרש נמי כוונת רש"י דהגמ' אתא לאשמועינן דמה שילדה הוא משום הגזירה שנגזר עליה בר"ה, ולא משום שאברהם אבינו התפלל על אבימלך או משום בשורת המלאך" עכ"ל.

(ד) ויד"נ הגאון הבהיר מו"ה רבי כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א (מח"ס "מכבדי אכבוד" וש"א"ס) כתב לי, וז"ל:

"תחילה וראש יש לדעת דרש"י בא לבאר פירוש המילה נפקדו, לבל נחשוב פירושה ספירה ומנין מלשון הכתוב "ויפקד את העם" (יהושע ח' י'), או התמנות מלשון "ויפקד שר הטבחים את יוסף" (בראשית מ' ד'), או מלשון נתינת פקודה, או מלשון חסרון, מלשון הכתוב "ולא נפקד" (במדבר ל"א מ"ט) או מלשון הפקדה, ועוד כיו"ב, ועל כן לאפוקי מפירושים אלו, בא רש"י וביאר דברי הגמרא נפקדו, בא זכרונם לטובה ונגזר עליהם הריון.

ומה ששאל כת"ר מאי הרבותא אצל שרה רחל וחנה, והלא כל העולם כולו נפקד בר"ה, כקטון כגדול, עני ורש. והנלענ"ד, דאין הכי נמי כל העולם כולו נפקדים וביניהם גם שרה רחל וחנה שנפקדו לטובה ונגזר עליהם הריון, והרבותא היא שגזירת ההריון היתה בזכות יום ראש-השנה, וכמו שאמרו בזוהר ח"א

(דף לז.) בראש השנה עקרות נפקדות. מנלן דבראש השנה הוה דכתיב וה' פקד את שרה, וה' דייקא דא ר"ה וכו'. עכ"ל.

ברכות שמים

למע"כ הגאון הצדיק המקובל,
כל רז לא אניס ליה, רב פעלים לתורה,
מזכה הרבים, ענוותן כהלל

מורינו רבי יחזקאל בינג שליט"א

ראש ישיבת המקובלים ואדמו"ר "דברי שלום"

שסייע בידי בכמה עניינים

יזכהו השי"ת להגדיל תורה ולהאדירה

ולהעמיד הרבה תלמידים מופלגים בתורה ויראת שמים

כאשר עם לבבו הטהור מתוך נחת והרחבה גדולה,

וכל טוב סלה, אכי"ר

ברכות שמים

למע"כ איש יקר רוח,

ראש וראשון לכל דבר שבקדושה,

רב פעלים לתורה ולמצוות

הרב היקר והנכבד שמו מפארים

רבי אלחנן אינגבר שליט"א

יהי רצון

שנותן התורה יהא בעזרו כל הימים

להתברך בכל מילי דמיטב

ברוחניות ובגשמיות, אכ"ר

ברכה מיוחדת

לידיד נפשי, הגאון הנפלא

רבי ישראל תנחום דרדק שליט"א

מחבר הספרים הנפלאים

ישמח ישראל, אור ישראל, נחמת ישראל ועוד

שסייע בידי בהוצאות הספר

יהי רצון

שנותן התורה יהא בעזרו כל הימים

להתברך בכל מילי דמיטב

ברוחניות ובגשמיות, אכ"ר

לעילוי נשמת

אבי מורי

ר' שמעון ב"ר ציון ז"ל

נלב"ע ו' אב תשל"ח

ת. נ. צ. ב. ה.



נדבת

הרה"ג ר' דוד א. בר ישראל שליט"א

לעילוי נשמת

הרב החסיד ר' מרדכי מנחם ז"ל

בן הגה"ק רבי יחיאל בונים זצ"ל
אבדק"ק גוטא

נלב"ע שב"ק חזון, ד' מנחם אב תשס"ב

ת. נ. צ. ב. ה.



הונצח ע"י נכדו

הרה"ג החסיד מו"ה

רבי חיים יהושע העשיל בונים שליט"א

בני ברק